

Et nyfundet gravsværd fra Øm kloster

med et katalog over middelalderlige gravsværd fra det nuværende Danmark

Af Lis Nymark

1. Indledning

I 1977 fremkom et sværd ved grøftegravning nær Øm kloster. Grøften skulle bruges til nedlæggelse af et elkabel og blev anlagt i en bue rundt om det centrale klosteranlæg for at skåne dette. Man stødte imidlertid på en grav, ca. 30 m nord for fratergårdens nordvestre hjørne, hvorfra det her behandlede sværd stammer (1). Graven blev nærmere undersøgt den følgende sommer i forbindelse med de arkæologiske udgravninger på Øm kloster.

Graven befandt sig i den vestlige del af den til klosterkirken hørende kirkegård (fig. 1). Der var ingen spor af kiste. Anthropologiske undersøgelser har vist, at den gravlagte var en mand af – efter middelalderlige forhold – anseelig højde, 184 cm, og at han var død i en alder af mellem 40 og 60 år. Om dødsårsagen kan intet siges (2).

Sværdet (fig. 2) blev fjernet, da graven blev fundet i 1977, men ved den senere undersøgelse indicerede rustspor med trærester efter skeden samt en dupsko af jern, hvor sværdet havde ligget (fig. 3). Graven indeholdt desuden et firkantet spænde af jern samt et ringspænde af bronze (fig. 4). I rusten fra det firkantede spænde fandtes aftryk af tekstil (3).

2. Beskrivelse af sværdet

Sværdet fra Øm kloster er et såkaldt tohåndssværd. Et

sådan har en lang, kraftig klinge, som for at gøre sværdet funktionsdygtigt kræver et forholdsvis langt greb til at skabe balance ved brugen.

Sværdets totallængde er 118 cm. Materialet er jern, og sværdet er ret korroderet, hvilket især ses på klingens, hvis æg er beskadiget.

Sværdknappen er oktogonal, kugleformet med høj midtknop (4). Knappens højde er lig dens diameter, 4,5 cm. Anglens længde er fra knap til parerstang 27,5 cm; dens største bredde, 2,7 cm, ligger ved parerstangen; bredden lige under knappen er 1,0 cm. Umiddelbart over parerstangen ses rundt om anglen rester af træbeklædningen. Parerstangen er smal, båndformet, let nedadbuget og ender i oprullede øjer. Den spænder over 27 cm.

Klingen er 84,4 cm lang. Bredden umiddelbart under parerstangen er 4,7 cm. Herfra er siderne jævnt konvergerende mod odden. Klingetværsnittet er nærmest linseformet. På klingens øverste fjerdedel ses en fladslibning på klingeryggen.

På begge klingesider, ca. 9 cm under grebet, ses spor af et messingtaucheret mærke (fig. 5 og 6). Desværre er en del af den indlagte messingtråd nu forsvundet. Den resterende del af mærket og de endnu synlige gruber efter forsvunden messingtråd sammenholdt med en stereorøntgenoptagelse synes imidlertid at vise, at mærket på Øm-sværdet ikke har direkte

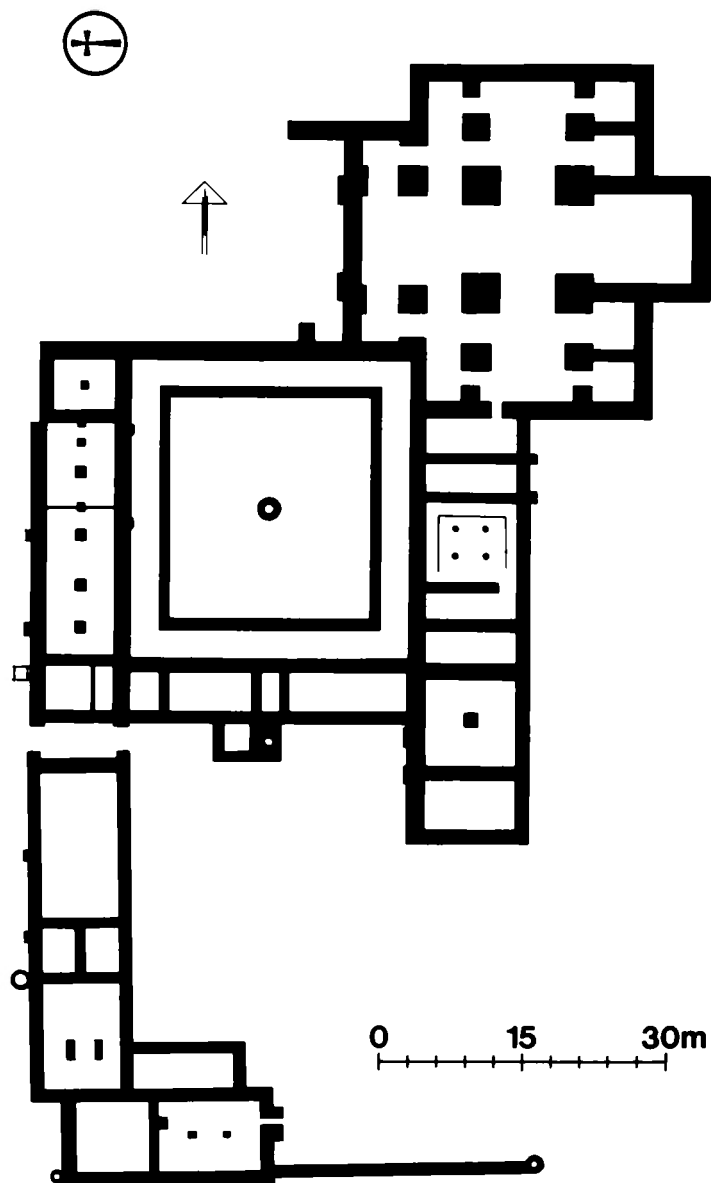

Fig. 1. Plan over Øm kloster med den nyfundne grav indplaceret. Plänen bragt efter: Ole Schjørring: Lægbrødre-fløjen på Øm kloster. Løgumkloster studier 2. 1980.

Fig. 2. Det nyfundne gravsværd fra Øm kloster. Foto: L. Larsen 1979.

parallellet blandt allerede kendte mærker (5). En vis lighed med såvel mestermærker fra Passau fra 15. og 16. århundrede (Schmid 1918-20 p.336) som det såkaldte »ankermærke« fra Solingen (Kelleter 1924 Tafel V) kan dog ikke afvises.

3. Datering

Da fundomstændighederne ikke bidrager til sværdets datering, forsøges her en datering efter den for danske middelaldersværd gængse typologi, opstillet i A.B. Hoffmeyers »Middelalderens tvæggede sværd« fra 1954. Publikationen bygger på et stort kendskab til europæisk primært materiale. Hoffmeyer baserer sin typologi på grebets udseende og proportioner, og der tages kun ringe hensyn til klingens udformning. Materialet er opdelt i 7 grupper, hvoraf kun gruppe IV-VII, de såkaldt gotiske sværd, har nogen relevans for dateringen af Øm-sværdet.

Skulle sværdet fra Øm kloster indpasses i Hoffmeyers typologi, ville det falde ind under gruppe V, »sværd med æbleformet eller sfærisk knap«. Det er da også i denne gruppe, vi finder de nærmeste paralleller. Gruppe V består af 13 sværd. De 7 er henført til undergruppen Va, der udover knappen karakteriseres af brede båndformede, buede parerstænger og kraftige hug-stød klinger. På et af disse sværd, Hoffmeyer gruppe Va nr. 6 (6) finder vi imidlertid den smalle, båndformede, nedadbuende parerstang med volutoprullede ender. Dimensionerne er en smule større end Øm-sværdets, og knappen ikke facetteret, men ellers er der god overensstemmelse. Den kugleformede, facetterede knap har derimod det såkaldte »Bo Johnsons sværd« (gruppe Va nr. 7) fra Skokloster i Sverige (7). Ifølge Hoffmeyers beskrivelse har dette sværd ligeledes en smal parerstang med volutoprullede ender (8). Der findes ingen direkte dateringer på disse to

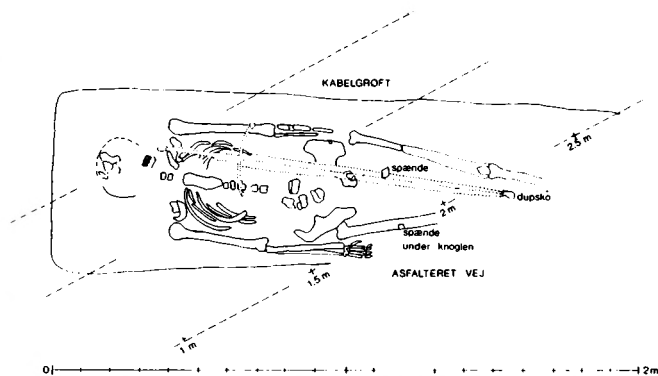
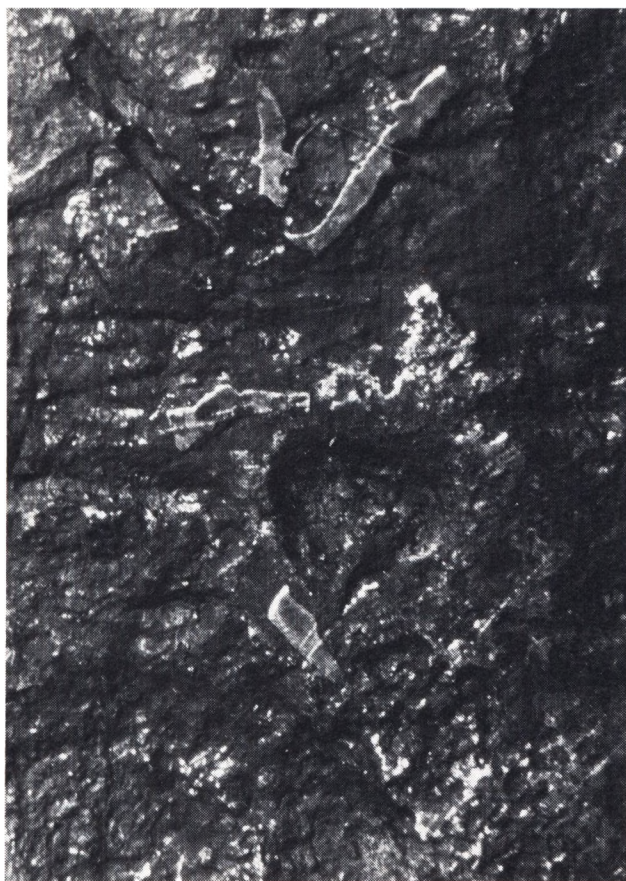

Fig. 3. Graven med sværdets formodede placering angivet med stiblet linie.

sværd, men gruppe Va som helhed dateres af Hoffmeyer ud fra sammenligninger med kalkmalerier og andre billedlige fremstillinger til ca. 1470-1510 (Hoffmeyer 1954 s. 99). Dateringsgrundlaget omfatter bl.a. scenen med Herodes soldater på kalkmalerierne fra Jetsmark kirke, der er indskriftsdateret til 1474, samt Davids og Hectors sværd på en scene i Dronninglund kirke, dateret til 1500-1520 (Broby-Johansen 1947 s. 85 og 183). Et måske mere karakteristisk sværd af Hoffmeyers gruppe Va ses på et kalkmaleri fra Vrå fra ca. 1500 (Becket II 1924-26 fig. 483). Desuden henviser Hoffmeyer til forskellige altertavler og gravsten fra

Fig. 4. Ringspænde af bronze, dupsko og spænde af jern. Foto: P. Dehlholm 1980.

*Fig. 5. Nærbillede af det messingtaucherede mærke på begge klingsider.
Foto: P. Dehlholm 1980.*

denne periode, bl.a. Otte Nielsen Rosenkrantz' gravsten fra ca. 1475 (Becket II 1924-26 fig. 346). Der gives alt ialt så mange og så veldaterede eksempler, at dateringen virker meget overbevisende.

Endnu et sværd (ikke omtalt af Hoffmeyer) kan imidlertid indplaceres i denne gruppe. Det er fundet 1902 »i Højeå, ej langt från Lunds hospital« (Blom-

Fig. 6. Klingemærkerne udtegnet 1:1.

quist 1937 s. 139). Dette sværd er lidt større end Øm-sværdet. Totallængden er 130,5 cm og klingelængden er 91,8 cm, men detaljerne viser en slående overensstemmelse med de ovenfor nævnte sværd. Knappen er kugleformet, oktogonal med høj midtknop. Anglen smal. Parerstangen er lang, båndformet, nedadbuget med oprullede ender. Klingen er bred og kraftig, med en fladslibning på den øverste del. På trods af forskel i dimensioner er sværdet fra Lund den nærmeste parallel, jeg har kunnet finde til det nyfundne sværd fra Øm kloster.

Lighedspunkter med Øm-sværdet ses også hos sværd fra Hoffmeyers gruppe VI, »sværd med kringelformet parerstang«. Gruppe VI nr. 3 har en kugleformet, oktogonal facetteret knap. Det har som Øm-sværdet en hug-stød klinge, men er med en totallængde på 138 cm væsentlig længere (9). Ifølge Hoffmeyers beskrivelse skulle de samme karakteristika gøre sig gældende for VI nr. 5 (10). Men bedømt efter illustrationen er knappen ikke så karakteristisk og selve klingens meget bred og kraftig. Det kan derfor være svært at vurdere, hvor meget det tredje sværd i denne gruppe, VI nr. 4, korresponderer med Øm-sværdet. Det er beskrevet præcis som de to foregående, men passer bedre i målene (11). Gruppen, som i dette tilfælde er defineret ud fra parerstangens udseende og ikke knappen, dateres til ca. 1480-1500. Denne ret snævre datering hviler bl.a. på kalkmalerier fra Tingsted kirke, dateret til ca. 1480 (Grieg 1943 s.108, fig.48), og henvisninger til samtidige billeder af bl.a. Albrecht Dürer, hvis landsknægte bærer sådanne sværd. Det samme gør en landsknægt på et kalkmaleri i Århus Domkirke (Danmarks Kirker, Århus amt s. 424).

De her nævnte eksempler peger alle mod en datering af Øm-sværdet til slutningen af 1400 årene – begyndelsen af 1500 årene. Der er imidlertid en detalje,

som ikke må overses. En parerstang som den på Øm-sværdet genfindes i flere tilfælde på sværd, der af Hoffmeyer dateres til omkring år 1400, altså væsentlig tidligere. Et sværd fundet i Slesvig, gruppe IVd nr. 2 (12), med sekskantet, pæreformet knap, har denne karakteristiske parerstang, der dog er lidt mindre end Øm-sværdets. Men da det er et sværd af en helt anden type, nemlig et decideret stødsværd, vil jeg ikke komme nærmere ind på en sammenligning (13).

Endnu to sværd bør inddrages. De er af Hoffmeyers gruppe IVb, der karakteriseres af »fire- eller seksidet pæreknap, buet parerstang med volutformede ender, hvori små øjer«. Gruppe IVb nr. 1 og 2 er begge kraftige hug-stød sværd med omtrent samme dimensioner som sværdet fra Øm (14). Parerstangen er af samme type, men knappen er af en afvigende facon. Det er åbenbart på grund af knappen, at disse sværd på trods af deres kraftige hug-stød klinger bliver placeret i en gruppe, der ellers er karakteriseret af korte stødsværd, f.eks. sværd som de, der blev fundet i to grave ved Sempach i Schweiz, og som dateres til slutningen af 1300 årene (Hoffmeyer 1954 pl. XXXd og e). De store, kraftige sværd har åbenbart voldt Hoffmeyer problemer, men ifølge hendes knaptypologi måtte de anbringes i denne gruppe. Billedlige fremstillinger kan ikke understøtte en datering, og Hoffmeyer indrømmer, at »nogen holdepunkt for en datering synes ikke at eksistere«. Alligevel kommer hun frem til, at »det er denne type, som herhjemme kendetegner Valdemar Atterdags og Margrethes tid« (Hoffmeyer 1954 s.86). Det er en højst uheldig og lidt troværdig datering af gruppe IVb, der her fremføres. For mig at se er de store hug-stød sværd helt fejlagtigt placeret. Hele sværdtypen stemmer overens med de tidligere nævnte eksempler fra slutningen af 1400 årene. Der synes derfor ikke at være nogen grund til at

trække dateringen af Øm-sværdet tilbage i tid på grund af lighedspunkter med gruppe IVb, men derimod holde fast ved en sen placering i 1400 årene, måske begyndelsen af 1500 årene.

4. *Gravsværd*

Sværdet fra Øm-kloster blev fundet i en grav. Denne omstændighed bidrager som nævnt ikke til en datering af sværdet, men i anden forbindelse er det en meget interessant oplysning. At blive begravet med sit sværd var ikke enhver forundt. Det lader til, at det har været en æresbevisning, der kun blev de højættede tildelt (15). Iøvrigt var et godt sværd en overordentlig værdifuld ting.

Gravsværd er i middelalderen et kendt fænomen i Europa, og i de tilfælde, hvor man kender den gravlagte, tjener fundene som vigtige holdepunkter for kronologien. Som eksempel kan nævnes de to ovenfor omtalte sværd fra Sempach i Schweiz. De har tilhørt to adelsmænd, der faldt i slaget ved Sempach 1386 og gravlagdes med deres sværd i kirken i Königsfelden nær Aarau (Hoffmeyer 1954 s.84).

Fra Danmark kendes relativt få gravsværd (16). Et af de bedst dokumenterede stammer også fra Øm kloster. Det er fra en grav i højkoret. I en trækiste fandtes et formodentlig tidligt 1300 tals sværd i træskede på brystet af et skelet. Det kan ikke dreje sig om en gejstlig person. Snarest er det en velynder af klostret, som er blevet hædret med denne fornemme gravplads (kat. nr. 2). Fra en anden af cisterciensernes store klosterkirker, Sorø, kendes andre eksempler. I en grav ved vestenden af Valdemar Atterdags sarkofag, tidligere identificeret som Henning Podebusks grav, lå et sværd med pæreformet knap, vandret parerstang og lang, slank klinge – antagelig et sent 1400 tals sværd (kat. nr. 10). Et andet sværd opgives i Kunstkammerets

Inventar fra 1690 at stamme fra Absalons grav. Nok er det ældre end det før omtalte, men næppe tidligere end begyndelsen af 1300 årene (kat. nr. 9) (17). I Valdemar Atterdags grav fandtes 1756 »rester af et jernsværd« (kat. nr. 19). Endelig er der oplysninger om, at der i en »ældre trapezformet grav« i Sorø kirke er fundet et stærkt forrustet jernsværd, som nu ikke mere eksisterer (kat. nr. 18). (Danmarks Kirker, Sorø amt s. 80 og 84).

Fra Roskilde domkirke kendes et meget berømt gravsværd, nemlig sværdet fra Chr. I's grav. Allerede i 1500 årene har graven været åbnet og sværdet fremme, og det er lidt usikkert, hvorvidt sværdet oprindeligt har ligget i kisten eller på kistelåget (18). Sværdet er af typen med stødklinge og firsidet klingebryst. Knappen er oktogonal pæreformet og parerstangen bredt båndformet nedadbuget (kat. nr. 13). Fra Herluf Trolles grav i Herlufholm kirke stammer et meget smukt senmiddelalderligt sværd med sølvbeslag på fæste og skede (kat. nr. 11). Et lidt yngre sværd er fundet i hans bror, Børge Trolles grav samme sted (kat. nr. 12).

Den største samling gravsværd kendes imidlertid fra den nu forsvundne Gråbrødre klosterkirke i Næstved. Ved udgravningen af kirken fandtes i en grav i koret et sværd med kraftig hug-stød klinge og pæreformet knap (kat. nr. 3). I sideskibets østfag fandtes et sværd med lignende knap, men med en kraftig stødklinge med klingebryst (kat. nr. 6). I en anden grav, ligeledes i sideskibets østfag, optoges 2 sværd fra samme grav, nemlig et stødsværd som det just nævnte og et mindre sværd med en hug-stød klinge (kat. nr. 5 og 4) (fig. 7). Alle fire sværd er ret sene typer. Kat. nr. 3, 5 og 6 er antagelig fra tiden omkring år 1500, kat. nr. 4 sandsynligvis lidt ældre.

Fra yderligere to forsvundne Gråbrødre klosterkir-

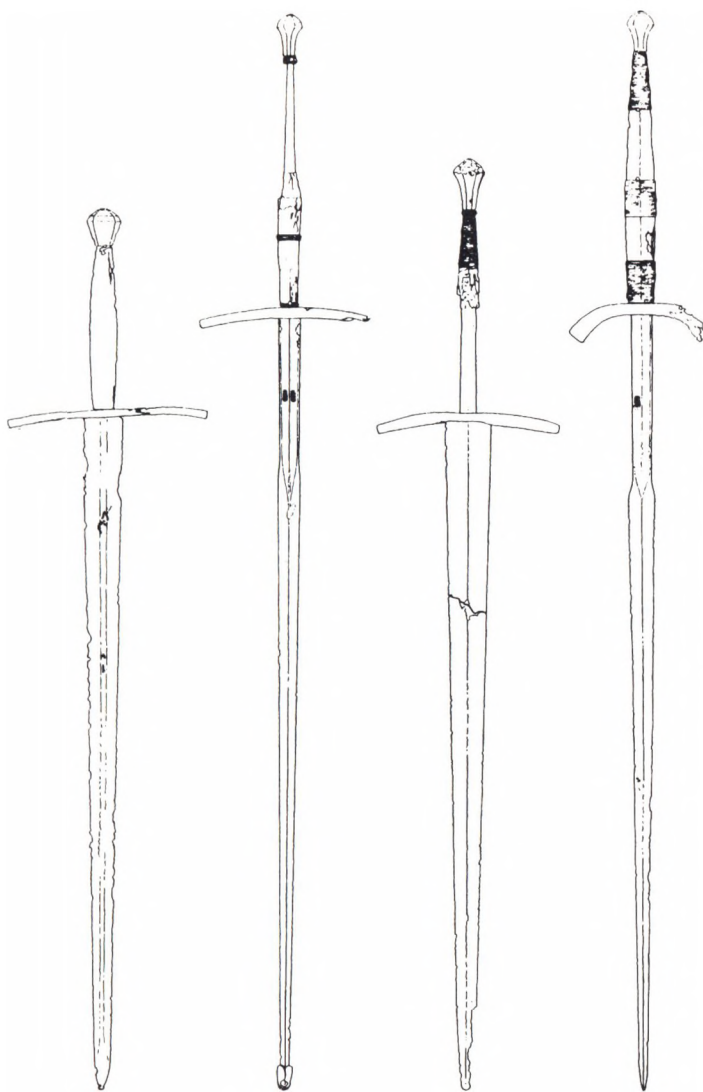

Fig. 7. 4 sværd fundet i grave i gråbrødre klosterkirke i Næstved. Efter Skov 1959. Her bragt i mål 1:10.

ker kendes gravfundne sværd. Ved Nationalmuseets udgravning af Kalundborg Gråbrødre kloster fandtes i en grav i kirkens kor et senmiddelalderligt tohåndssværd (kat. nr. 7). Et lignende sværd var allerede tidligere fremkommet under vejarbejde på det område, hvor klosterkirken har ligget (kat. nr. 8). Ligeledes to sværd synes at stamme fra Gråbrødreklostrets kirke i Kolding. Det ene er nu bortkommet (kat. nr. 15). Det andet er et forholdsvis velbevaret tohåndssværd fra sidste halvdel af 1400 årene (kat. nr. 14). Begge er fundet i Klostergade på det sted, hvor kirken formodes at have ligget (19).

Benediktinerklostret, Nikolaj klostres tomt i Ribe anføres som findested for et senmiddelalderligt sværd, nu deponeret på Nyborg slot (kat. nr. 20). Om dette sværd kan regnes med til de gravfundne er måske tvivlsomt, men et sværd har vel næppe haft megen berettigelse i et nonnekloster, hvis det ikke netop har fulgt sin verdslige ejermand i graven. Usikkerhed om fundforhold gælder ligeledes et sent 1400 tals sværd fra Sct. Hans kirke i Odense, men da sværdet er fundet i selve kirken, drejer det sig sandsynligvis om et gravsværd (kat. nr. 17). Sct. Hans kirke var oprindelig del af Johanniterklostret i Odense. Fra et andet Johanniterkloster, Dueholm kloster på Mors, kendes endnu et senmiddelalderligt sværd, som i dette tilfælde stammer fra en grav på klostrets kirkegård (kat. nr. 16). Hertil kommer oplysninger om et nu forsvundet sværd fra en grav i Viborg (kat. nr. 21). Graven er ifølge Chr. Gullev beliggende i eller ved en kirke ved Mikkelsgade (20). Da kirken sikkert blev nedlagt ved reformationen, må sværdet være middelalderligt, selvom de beskrivelser, der findes af det er noget svævende. Gullev skriver om fundet af graven: »For faae Aar siden, blev ved at Kasste Iord ud under et Huus der paa Plassen til en Kielder funden i Iorden

en Ligkisste hvor paa Laae en Kort Dolk eller Kaarde, Kissten var forraadnet og faldt sammen ved Fremdragelsen, Kaarden blev afhendet til en Engelænder« (21). Hos Severinsen (1932 s.40) omtales dette sværd som »en daggert«.

Til slut skal nævnes det inddirekte bevis på tilstedeværelsen af et gravsværd, som vi har gennem fundet af en dupsko i Erik Klippings grav i koret i Viborg domkirke. Det ville være usandsynligt at tænke sig en kongegrav med sværdske, men uden sværd (kat. nr. 22).

5. Konklusion

Selvom det er farligt at generalisere på et så spinkelt materiale, er der visse ganske markante fællestræk, først og fremmest at så mange stammer fra klosterkirker. At grave med sværd, stormandsgrave, er at finde her, er imidlertid ikke forbavsende. Netop disse klosterkirker var eftertragtede begravelsessteder i den senere del af middelalderen. Dertil kommer, at mange af disse klostre ved reformationen blev nedlagt og således ofte har været udsat for senere tiders gravninger: anlægsarbejder såvel som arkæologiske undersøgelser. Hvor fundforhold er oplyst, således at gravens placering i kirken har kunnet bestemmes, er der en tendens til at finde dem på fremtrædende pladser, som f.eks. i koret. Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at så stor en del af de fundne sværd stammer fra 1400 årenes anden halvdel eller senere, hvilket kunne tyde på, at skikken med gravsværd først er blevet videre udbredt ret sent her i landet – en sådan konklusion er dog mere, end materialet kan bære.

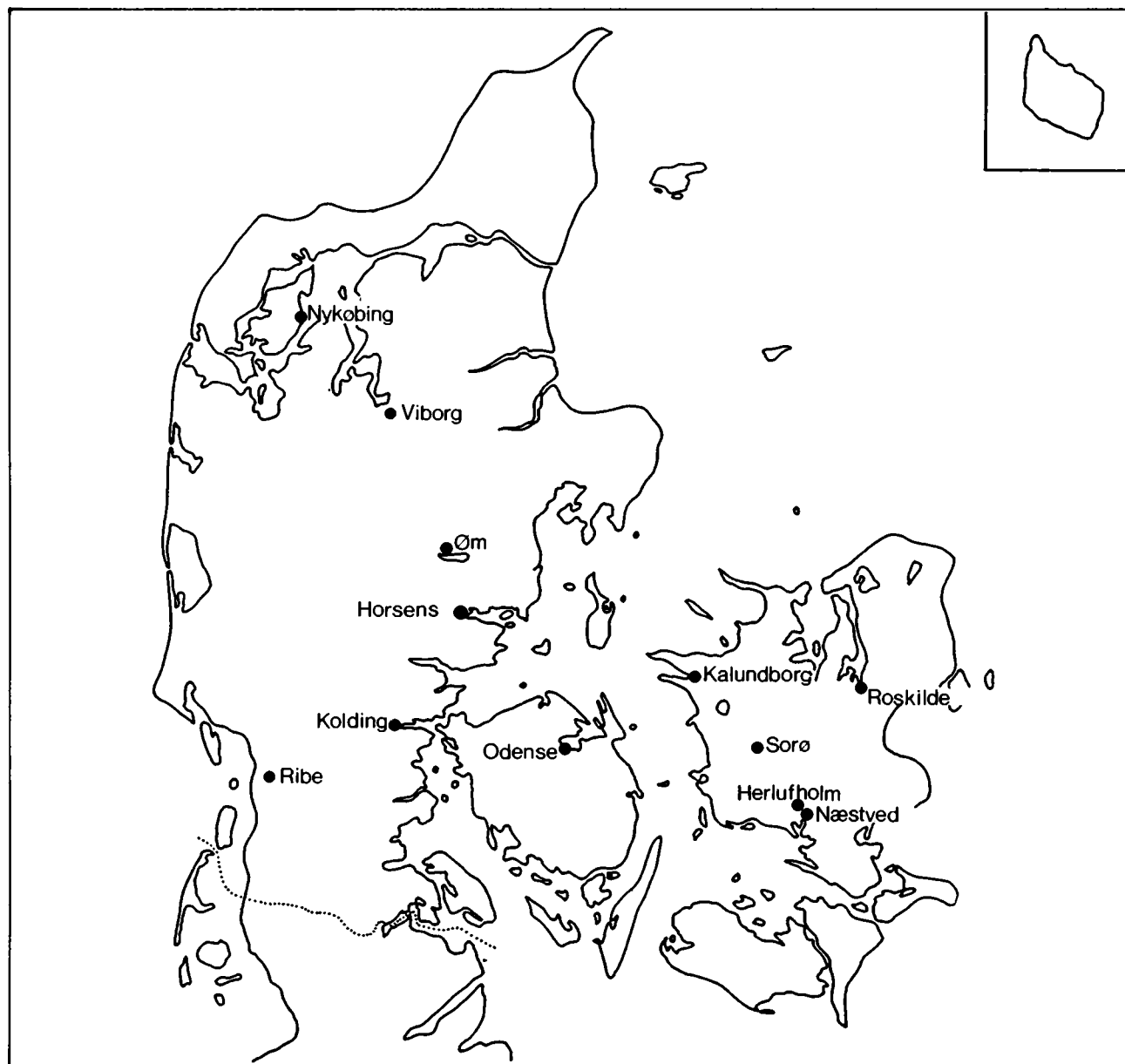
Hvorledes passer så graven fra Øm ind i billedet? Sværdets datering til omkring 1500 svarer til dateringen af de fleste andre hidtil kendte danske gravsværd. Men gravens placering adskiller sig væsentligt. Kun i

ét andet tilfælde, graven fra Dueholm kloster på Mors, kendes et sværd fundet i en grav på en kirkegård. Den tidligere fundne sværdgrav på Øm har sin plads i koret, hvor man kan forvente en grav af den art. Men den nyfundne grav er placeret helt ude i det nordvestre hjørne af kirkegården. Den vestre del af cisterciensernes kirkegård er ganske vist beregnet til lægfolk. Men når man allerede i 1300 årene fraveg denne regel og begravede en lægmand i koret, ville man så ikke forvente samme placering i den senere del af middelalderen, hvor reglerne blev taget mindre højtideligt på andre områder? Kan årsagen være pladsmangel – at de mest eftertragtede steder allerede er optaget? Kirken, især kor og østparti, kunne måske ikke rumme flere begravelser, måske heller ikke nordre korsgang, der ellers blev benyttet som begravelsessted for lægfolk (22). Alligevel synes denne plads alleryderst i det nordvestre hjørne, nær op til den vestlige klosterkanal, at være et ejendommeligt sted at anbringe en så fornem begravelse.

Det må foreløbig stå åbent, om man skal se placeringen af graven som et udtryk for pladsnød, eller det er andre og mere dramatiske omstændigheder, der har dikteret gravens placering.

Fig. 8. Kort over de lokaliteter, hvorfra der kendes gravsværd.

6. Katalog over middelalderlige gravsværd fra det nuværende Danmark

Katalog nr. 1.

Sværd fundet på den nordvestre del af Øm klosters kirkegård.

Totallængde: 118 cm.

Knap: kugleformet, oktogonal. Diameter 4,5 cm.

Angel: længde 27,5 cm, fragment af træbeklædning bevaret.

Parerstang: længde 27 cm, smal, nedadbuget, ender i oprullede øjer.

Klinge: længde 84,4 cm, største bredde 4,7 cm. Linseformet tværsnit med fladslibning på klingens øverste ¼.

Klingemærke: ca. 9 cm under parerstangen ses på begge sider et messingtaucheret mærke (se fig. 5 og 6).

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 169/1978. Deponeret på Øm kloster Museum.

Katalog nr. 2.

Sværd fundet i grav i højkoret, Øm kloster.

Totallængde: 102,5 cm.

Knap: diameter 4,5 cm, skiveformet, profileret.

Angel: længde 14 cm, læder (?) beklædning bevaret.

Parerstang: længde 17 cm, lige, trind.

Klinge: længde 82 cm, største bredde 4,8 cm.

Øm Kloster Museum XLI 33.

Litt.: Smidt 1968.

Katalog nr. 3.

Sværd fundet i grav i koret i Gråbrødre klosterkirken i Næstved.

Totallængde: 124,5 cm.

Knap: højde 7,5 cm, pæreformet, facetteret.

Angel: længde 27 cm, træbeklædning, bevikling af jerntråd.

Parerstang: længde 24 cm, smal, let nedadbuget.

Klinge: længde 88 cm, største bredde 6 cm, rhombeformet tværsnit.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 1424/1957.

Litt.: Skov 1958 og 1959.

Katalog nr. 4.

Sværd fundet i grav i søndre sideskibs østfag i Gråbrødre klosterkirken i Næstved. I samme grav fandtes kat. nr. 5.

Totallængde: 118 cm.

Knap: højde 5,5 cm, pæreformet, facetteret.

Angel: træbeklædning bevaret.

Parerstang: længde 25,5 cm, lige.

Klinge: længde 90 cm, største bredde 5 cm, bred og kraftig klinge.

Klingemærker: messingtaucherede mærker, kan identificeres som »enhjørning« og »bispestav«.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 1421/1957.

Litt.: Skov 1958 og 1959.

Katalog nr. 5.

Sværd fundet i grav i søndre sideskibs østfag i Gråbrødre klosterkirken i Næstved. I samme grav fandtes kat. nr. 4.

Totallængde: 143,5 cm.

Knap: højde 7 cm, pæreformet, facetteret.

Angel: længde 32,5 cm, træbeklædning, bevikling af jerntråd.

Parerstang: længde 22 cm, svagt nedadbuget, den ene ende defekt.

Klinge: længde 102 cm, slank klinge med rhombeformet tværsnit og klingebryst.

I klingebrystet ses et indstempelt mærke (minuskler?).

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 1422/1957.
Litt.: Skov 1958 og 1959.

Katalog nr. 6.

Sværd fundet i grav i søndre sideskibs østfag i Gråbrødreklosterkirken i Næstved.

Totallængde: 143 cm.

Knap: højde 5,5 cm, pæreformet, facetteret.

Angel: længde 33 cm, træbeklædning, bevikling af jerltråd.

Parerstang: længde 17 cm, båndformet, nedadbuget, den ene ende afbrudt.

Klinge: længde 102 cm, slank klinge med rhombeformet tværsnit og klingebryst.

Indstempelt mærke på klingebrystet (minuskler?).

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 1423/1957.
Litt.: Skov 1958 og 1959.

Katalog nr. 7.

Sværd fundet i grav i koret i Gråbrødreklostrets kirke i Kalundborg.

Totallængde: 141 cm.

Knap: højde 7 cm, pæreformet. Knap og ca. 8 cm af anglen afbrudt.

Angel: længde 34 cm, beklædning af træ med bevikling af jerltråd.

Parerstang: længde 23 cm, lige.

Klinge: længde 98 cm, rhombeformet tværsnit.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 1575/1961.
Litt.: Skov 1961.

Katalog nr. 8.

Sværd fundet ved vejarbejde på Kålundklosters gårdsplads (23).

Totallængde: 144,5 cm.

Knap: højde 5,5 cm, pæreformet, facetteret.

Angel: længde 37,5 cm, træbeklædning, muligvis spor af læder, bevikling af jernbånd.

Parerstang: stærkt korroderet, har antagelig været båndformet, kringlet.

Klinge: længde 100 cm, største bredde 3,8 cm.

Klingebryst med rektangulært tværsnit og hulslibning, selve klingens har rhombeformet tværsnit.

Indstempelt mærke på klingebrystet (uidentificerbart).

Kalundborg Museum, inv. nr. 6605.

Katalog nr. 9.

Sværd, ifølge Kunstkammerets inventar fra 1690 stammende fra Absalons grav i Sorø klosterkirke (17).

Totallængde: 127,6 cm (od mangler).

Knap: diameter 6 x 7 cm, stærkt profileret med store sideflader og bred hulkehl.

Angel: længde 20 cm.

Parerstang: længde 22,8 cm, vandret.

Klinge: længde 100,2 cm største bredde 5 cm.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 9072.

Litt.: Danmarks Kirker. Sorø amt s.79.

Katalog nr. 10.

Sværd fundet i grav i korsskæringen i Sorø klosterkirke (24).

Halvanden håndssværd. Pæreformet knap, lige parerstang.

Klinge med hulslibning.

Sværdet ophængt i Sorø klosterkirke.

Litt.: Danmarks Kirker. Sorø amt s.80.

Katalog nr. 11.

Sværd udtaget af Herluf Trolles kiste i Herlufholm kirke.

Sværd med kraftig stødklinge, fæste og skedebeslag af sølv.

Knap: dobbeltkonisk, oktogonal.

Angel: langt, tvedelt greb.

Parerstang: svagt buet, nedadbøjet, med parerbøjle i sølv.

Udstillet i Herlufholm kirke tillige med Herluf Trolles rustning.

Litt.: Danmarks Kirker. Sorø amt s.1148.

Katalog nr. 12.

Sværd lignende Herluf Trolles optaget fra gravhvælvingen under Børge Trolles ligsten i Herlufholm kirke.

Udstillet i Herlufholm kirke tillige med Børge Trolles rustning.

Litt.: Danmarks Kirker. Sorø amt s.1152.

Katalog nr. 13.

Sværd fundet på låget af Chr. I's kiste.

Totallængde: 133,5 cm.

Knap: højde 6 cm, pæreformet, facetteret. Forgylt bronze.

Angel: længde 30 cm.

Parerstang: båndformet, nedadbøjet og fremadvendte ender, den ene ende afbrudt.

Klinge: længde 97,5 cm, største bredde 4 cm. Slank stødklinge med firsidet klingebryst.

Indstemplet mærke i angel og klingebryst.

Litt.: Hoffmeyer 1949 og 1954.

Katalog nr. 14.

Sværd fundet i søndre klostergade i Kolding.

Totallængde: 139 cm.

Knap: pæreformet, facetteret.

Parerstang: sandsynligvis af typen båndformet nedadbuet, men det meste er afbrudt.

Klinge: stødklinge med klingebryst.

Museet på Koldinghus, inv. nr. 5392.

Katalog nr. 15.

Sværd fundet på »munkekirkegården i Klostergade«.

Totallængde: 102,5 cm.

Sværdet er bortkommet.

Museet på Koldinghus, inv. nr. 5467.

Katalog nr. 16.

Sværd fundet liggende på et skelet på Dueholm klosters kirkegård, Nykøbing M.

Nuværende totallængde: 95,3 cm. Od og knap mangler.

Knap: Nu forsvundet, men omtales ved fundet som »en blykugle«.

Angel: nuværende længde 28,1 cm, træbeklædning omviklet af 5 bundter af messingtråd.

Parerstang: længde 17,1 cm, trind, let nedadbuet.

Klinge: nuværende længde 66 cm, største bredde 5,9 cm.

Morslands Historiske Museum, inv. nr. 112 B.

Katalog nr. 17.

Sværd fundet i Sct. Hans kirke, Odense.

Knap: nærmest kegleformet, facetteret.

Angel: længde 33 cm.

Parerstang: flad, nedadbøjet.

Klinge: længde 92,5 cm, langs midten et afladet parti.

Klingemærke: ca. 5 cm under parerstangen findes et mærke indlagt med gult metal.

Møntergården, Odense, inv. nr. 61/1922.

Katalog nr. 18.

Sværd fundet i grav foran trappen til højkoret i Sorø klosterkirke. Sværdet er nu forsvundet.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 16317.

Litt.: Danmarks Kirker. Sorø amt s.80.

Katalog nr. 19.

Sværd fundet 1756 ved undersøgelsen af Valdemar Atterdags sarkofag i Sorø klosterkirke. Sværdet var stærkt korroderet og eksisterer ikke mere.

Litt.: Danmarks Kirker. Sorø amt s.84.

Katalog nr. 20.

Sværd fundet på Nikolaj klosters tomt i Ribe.

Totallængde: ca. 127 cm.

Knap: dobbeltkonisk.

Parerstang: Nedadbuget, trind, med en horisontal bøjle på tertssiden og en skråtstillet på kvartsiden.

Klinge: længde 94,8 cm, største bredde 4,6 cm, tværsnittet er fladtelliptisk.

Klingemærker: spor af 3 forskellige messingtaucherede mærker.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 21561

Katalog nr. 21.

Oplysninger om fund af et sværd i eller på en kiste i eller ved en forsvunden kirke i Viborg.

Omtales hos Chr. Gullev som »kort dolk eller kårde« og hos Severinsen som »daggers«.

Litt.: Gullev 1868-69. – Severinsen 1932. – Vellev 1980.

Katalog nr. 22.

Dupsko fundet i Erik Klippings grav i Viborg domkirke.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. D 93/1955.

Litt.: Vellev 1974 a og b.

Katalog nr. 23. (25)

Sværd fundet i grav i den nu forsvundne Johanitterklosterkirke i Horsens.

Totallængde: ca. 110 cm (od afbrudt).

Knap: pæreformet.

Parerstang: S-formet, ender i to små knopper.

Klinge: største bredde ca. 4,6 cm. Klingen har en flad- eller hulslibning. På den ene klingside et indslået ringformet mærke.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 4847.

Noter

1. Nyere litteratur om Øm kloster: Madsen 1977, Madsen & Schiørring 1976-79, Olsen 1979.
2. Rapport fra Universitetets Anthropologiske Laboratorium. København.
3. Udgravningsberetning ved cand.mag. Palle Birk Hansen.
4. Der er tale om anglen, der fortsætter op gennem knappen.
5. Konservator Birthe Gottlieb, Nationalmuseets konserveringsafdeling for jordfund, der har udført røntgenoptagelserne af sværdet, takkes for hjælpen.
6. Ved henvisninger til sværd fra Hoffmeyers katalog er det mest overskueligt at bruge de der anvendte numre, da flere af sværde-
ne ikke er forsynet med museumsnumre. Va, n. 6 = D 8805, Nationalmuseet, Kbh. Afbildning af Va, nr. 6 se Schwietering 1918-20 s.253.
7. Va, nr. 7 = Skokloster uden nr.

8. Det har ikke været muligt at finde dette sværd afbilledet.
9. VI, nr. 3 = Nationalmuseet, uden nr. Se Hoffmeyer 1954 pl. XL a.
10. VI, nr. 5 = Nationalmuseet, Kbh., nr. 787. Se Hoffmeyer 1954 pl. XL b.
11. VI, nr. 4 = Nationalmuseet, Kbh., uden nr.
12. IVd, nr. 2 = Nationalmuseet, Kbh., nr. D 1496. Se Hoffmeyer 1954 pl. XXXVII a.
13. Hvad dateringen af dette sværd angår, er der det besynderlige, at Hoffmeyer daterer hele gruppe IVd til sidste halvdel af 1400 årene, men alligevel henfører dette sværd til ca. år 1400. Hoffmeyer 1954 s.95.
14. IVb, nr. 1 og 2 = Nationalmuseet, Kbh., begge uden nr. Se Hoffmeyer 1954 pl. XXXII b og a.
15. En skik som lever videre op gennem tiden i form af våben anbragt på kisten eller ophængt i et gravkapel.
16. Se katalog over gravsværd.
17. Sværdet er medtaget i katalog over gravsværd, da det formodes, at det er fundet i en grav i Sorø, selvom det ikke er Absalons grav.
18. Ifølge Hoffmeyer 1949 afløses skikken med at anbringe sværdet i kisten omkring 1400 af skikken med at anbringe sværdet på kisten eller ophængt over denne.
19. Ifølge V. Jensen 1978 s.79 og 81 er fundstedet for begge sværd gråbrødre klosterkirke.
20. Om Gullevs arbejde i Viborg, samt om byens kirketopografi se Vellev 1980.
21. Gullev 1868-69 s.15.
21. Cand.mag. Ole Schiørring takkes for oplysninger om regler for begravelser hos cistercienserne. – Iøvrigt takkes cand.art. Else Roesdahl for sproglig korrektion og gode råd.
23. Ifølge mundtlig meddelelse fra museumsinspektør Chr. Wågepetersen, Kalundborg Museum, er sværdet fundet indenfor det område, hvor kirken har ligget, muligvis i en grav.
24. I ældre litteratur ofte nævnt som Henning Podebusks grav.
25. Efter artiklens slutning har cand. mag. Ole Schiørring gjort mig opmærksom på sværdet fra Horsens. Interessant ved dette sværd er, at det er fundet sammen med en signet (nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 4848) med omskriften S. ANDERSPORES med gotiske bogstaver. I midten ses et mærke, muligvis et bomærke.

Litteratur

- Becket, F.: Danmarks Kunst I-II. København 1924-26.
- Blomquist, R.: Medeltida svärd, dolkar och slidor funna i Lund. Kulturhistoriska Museums Årbok. Lund 1937.
- Broby-Johansen, R.: Den danske billedbibel i kalkmalerier. København 1947.
- Danmarks Kirker. Sorø amt I-II. København 1936-38.
- Danmarks Kirker. Århus amt I. København 1968.
- Grieg, S.: Hugg- og Stötvåpan fra Middelalderen. Nordisk Kultur. Stockholm 1943.
- Gullev, Chr.: Antikvariske Meddelelser fra Viborg. Samlinger til jysk Historie og Topografi II. 1868-69.
- Hoffmeyer, A.B.: Sværd og Kårder i Roskilde Domkirke. Våbenhistoriske Årbøger 1949.
- Samme: Middelalderens tveæggede sværd. I-II. København 1954.
- Jensen, V.: Koldings middelalderlige topografi. Utrykt speciale. Århus Universitet 1978.
- Kelleter, H.: Geschichte der Familie J.A. Henckels in Verbindung mit einer Geschichte der Solingerindustrie. Solingen 1924.
- Madsen, P.K.: Bispegrave på Øm kloster. Hikuin 3. 1977.
- Madsen, P.K. & O. Schiørring: Tre 1400-tals ovne på Øm kloster. Århus Stifts Årbøger. 1976-79.
- Olsen, O.: Krønike og udgravning. Convivium 1979.
- Schmid, W.M.: Passauer Waffenwesen. Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde III og VIII. Dresden 1902-5 og 1918-20.
- Schwietering, J.: Meistermarken auf Schwertern des 14. und 15. Jahrhunderts. Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde VIII. Dresden 1918-20.
- Severinsen, A.: Viborg Domkirke. København 1932.
- Skov, E.: Parkeringsplads og kloster. Skalk 1958 nr.3.
- Samme: Næstved Gråbrødre kloster. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1959.
- Samme: Tiggernes slot. Skalk 1961 nr.3.
- Smidt, C.M.: Øm kloster. Vejledning. 3. udg. 1968.
- Vellev, J.: Den forsømte kongegrav. Skalk 1974 nr. 6. (a).
- Samme: Kong Erik Glippings grav i Viborg domkirke. MIV 4. Viborg 1974. (b).
- Samme: Viborgs middelalderlige topografi. Belyst med udgangspunkt i murermester Gullevs kirke-arkæologiske undersøgelser. MIV 9. Viborg 1980.